

Gemeentelijke democratie en populisme

André Mommen

De gemeenteraadsverkiezingen staan in Vlaanderen haast uitsluitend in het teken van het al of niet plebisciteren van Bart De Wever (BDW) tot burgemeester van Antwerpen. Men kan er met verbazing naar kijken. Want in geen enkel beschaafd land of regio heeft een dergelijke vorm van populisme zo aan betekenis kunnen winnen. Kijkt men naar Wallonië of Brussel, dan merkt men meteen dat daar de lokale politieke verhoudingen de inzet bepalen. Uiteraard kijkt men ook hier graag uit naar de score van de PS, omdat die traditioneel de bestuurderspartij is. Maar ook niet meer dan dat. Niemand zal het in zijn of haar hoofd halen om aan de score van de PS meteen ook het politieke lot van Elio Di Rupo te verbinden.

In Vlaanderen ligt dat even anders. Door de opkomst ooit van het infame Vlaams Blok (VB) in het Antwerpse kregen de gemeenteraadsverkiezingen in de Scheldestad al gauw een buitenproportionele betekenis. Ze stonden nu in het teken van het afblokken van het VB. Waardoor de strijd om het Antwerpse stadhuis ineens een regionale politieke dimensie kreeg. Daar kwam ook nog bij dat door de groei van het VB de drie traditionele partijen niet alleen veel kiezers verloren, maar ook tot elkaar veroordeeld waren om te overleven. Waardoor ze weldra zelf in een crisis geraakten. Van dat gegeven heeft uiteindelijk BDW kunnen profiteren. Toen de Volksunie uit elkaar spatte, wist hij zich tegenover het VB te profileren als een “echte democraat”. Dat leverde hem geen windeieren op. Vandaar dat BDW ook de kandidaat van de “verandering” is kunnen worden. Daarmee is niet veel gezegd. Want die “verandering” appelleert alleen maar aan het latente ongenoegen van velen omdat er geen “keuzes” meer zijn. En zonder “keuze” bestaat

ook geen “democratie”. Dus hiermee is de cirkel van BDW rond.

Deze situatie is er ook eentje van crisis in de ontwikkeling van de politieke partijen zelf. In een door de grote media gedomineerde spektakelmaatschappij selecteert een plebiscitaire democratie kandidaten op grond van hun in de media geschapen imago. Antwerpen is daarvan het beste voorbeeld. Maar ook elders in Vlaanderen ruikt de personalisering van de politieke strijd op. De poppetjes zijn belangrijker dan het programma. Succesvolle kandidaten moeten daarom af en toe hun partijkleur thuislaten en de rol van paljas in de media op zich nemen. Dat schept nabijheid. Het doel is ook te polariseren tussen twee antagonistische kandidaten. Deze formule werkt. Althans in Antwerpen. Hier kon men zes jaar geleden al de tweestrijd tussen Filip Dewinter en Patrick Janssens meemaken. Vandaag heeft BDW Dewinter als uitdager vervangen.

Uiteraard is deze tweestrijd tussen BDW en Janssens alleen maar mogelijk doordat

BDW na de formatie van de federale regering van Di Rupo aan de kant bleef staan. Als de verongelijkte kampioen van de Vlaamse onafhankelijkheid. BDW moest echter wel zijn nogal vluchtig politieke kapitaal, d.w.z. de kiezersgunst, daarna snel zien te verzilveren. Dat kon hij alleen maar door zich in zijn thuisstad Antwerpen voor de functie van burgemeester warm te lopen. Dat leverde de onvermijdelijke soap op. BDW dekte zich plaatselijk meteen in door de strijd op de verkiezingsborden tot geheel Vlaanderen uit te breiden. Symbolisch dat wel. Maar het kiesvee zal het een worst wezen. Kortom, meteen was de Leider weer overal present, zoals dat ooit was in de zwartste bladzijden van het Vlaams nationalisme.

De tactiek is duidelijk: BDW wil in zijn persoon het Vlaamse volk vertegenwoordigen. Mandatarissen zullen daardoor in zijn naam verkozen worden. Ook buiten Antwerpen. Ze vertegenwoordigen daarom niemand anders dan de Leider. Waardoor de N-VA als romppartijtje steeds meer aan BDW schatplichtig wordt. Uiteraard heeft

deze evolutie al binnen de N-VA tot enig tandengeknars geleid. Vooral bij N-VA'ers die bang zijn dat ze bij de vorming van een schepencollege eventueel geen kans zullen maken. Intussen wil BDW ook zijn grote ambitie waarmaken: het Vlaams Belang (VB) electoraal leegeten, te beginnen in Antwerpen. Zonder zelf een alliantie met datzelfde VB aan te gaan. Maar de individuele overkomst van VB'ers hoefde tot nu toe geen beletsel te zijn. Integendeel zelfs. Want zo kon BDW de druk op de ketel bij het VB opvoeren. Als het VB eenmaal onder de magische grens van 10 procent zakt, dan is het einde weldra in zicht.

BDW hoopt niet alleen in Antwerpen de buit binnen te halen, maar ook in Vlaanderen. De machtsovername wenkt. Een groot deel van de media heeft dat discours inmiddels omarmd. BDW werd intussen de spreekbuis van het Vlaamse "algemeen belang" met een sociaal-economisch programma dat tegen het conservatisme en het neoliberalisme aanschurkt. In dat model is er geen plaats meer voor vakbonden en niet-volkse elementen die een "levenskrachtig" Vlaanderen in de weg staan. Deze dwarsliggers opruimen is dus nodig. Maar dat moet, anders dan bij het VB, zonder gebral en tromgeroffel gebeuren. BDW en zijn morsige klik werken via de achterafzaaltjes, de serviceclubs en de ondernemerslobby's hun programma verder af. De N-VA heeft niet voor niets bij Voka een voet aan de grond gekregen. BDW paradeert bij de clubs van de Vlaamse platelandsbourgeoisie en zijn loopjongen Jan Jambon papt aan met de als frauduleus bekend staande Antwerpse diamantairs.

De hamvraag in deze is of BDW geen al te hoog spel speelt. Want aan zijn strategie kleven immers een aantal risico's.

Het risico is immers groot dat hij in Antwerpen met zijn N-VA niet de grootste partij wordt. Dan ziet BDW zijn burgemeestersjerp naar elders verhuizen. Maar zelfs indien hij met N-VA de grootste partij wordt, dan nog zal hij problemen krijgen bij het vormen van een meerderheid. De toegeschreeuwde steun van het VB kan hij uiteraard niet aanvaarden. Door het opnemen van enkele dissidente liberalen op zijn lijst, heeft hij het bij Open VLD verkorven. De Groenen zijn *quantité négligeable*. Dus blijft er alleen maar Patrick Janssens'

stadslĳst over. Daarmee zal BDW dan een college moeten vormen. Dat belooft geheid een lange bestuurscrisis op te leveren. Dat laatste zou de N-VA wel eens zuur kunnen opbreken. Want BDW moet kunnen aantonen dat hij ditmaal wél in staat is om door onderhandelingen ergens te komen. Zo niet dan keert het Vlaamse kapitaal zich van hem af en zal de N-VA imploderen.

BDW hoeft zich geen illusies over de werkelijke verhoudingen te maken. Alle andere partijen lusten hem rauw. De messen liggen klaar. Want de andere partijen verlangen meer dan ooit naar rust in de politieke tent. Dus naar een ordelijk verloop van het politieke bedrijf, te beginnen in hun eigen stad.

Politiek bedrijven in België, dus ook in Vlaanderen, gebeurt vooral lokaal. Hier is een burgemeesterspost in de regel een opstapje naar een parlementair mandaat. Dat vereist tevens stabiliteit op de lange termijn in de eigen gemeente. Vandaar dat op vele plaatsen de "burgemeesterslijsten" zo succesvol kunnen zijn. De kiezers houden graag van hun burgemeester. Want ze hebben veelal de schurft aan wanorde in het gemeentehuis waar ze voor heel wat zaken terecht moeten kunnen.

Dat conservatisme zet uiteraard een rem op soms noodzakelijke veranderingen en vernieuwingen of kan een bron van nepotisme en vriendjespolitiek zijn. Politieke nieuwkomers hebben het daarom meestal moeilijk om de lokale netwerken te doorbreken. De Waalse PS kon zich op die manier stevig in zijn bolwerken verankeren. In Vlaanderen is het al niet beter gesteld met de gemeentelijke democratie. De tijd van de onaantastbare CVP-colleges is uiteraard voorbij. Maar er zijn gemeenten en steden waar de zittende burgemeester soms decennialang de lakens mag uitdelen. Men denkt dan graag aan Louis Tobback in Leuven. Alwaar zoon Bruno in de startblokken staat om vader op te volgen.

Deze structuren zijn geenszins doorbroken door de gemeentelijke herindeling van 1976. Het samenvoegen van een handvol dorpen en gehuchten liet de oude netwerken voortbestaan. Ruimtelijk was er nauwelijks sprake van de onontbeerlijke cityvorming. Nog meer lintbebouwing en wilde verkavelingen waren het gevolg. Dat

kwam de leefbaarheid niet ten goede. Veel te veel verspreide woningbouw, doorgaan- de wegen en vooral heel veel kruispunten hebben een ruimtelijke chaos geschapen die elke beschrijving tart. En hoe lossen de populistische politici dan bijvoorbeeld het probleem van de verkeersonveiligheid op? Door het plaatsen van 11.000 borden die de maximumsnelheid van 70 km per uur aangeven.

Verwacht dus in deze context van deze politici maar geen visie op de ruimtelijke ordening of het mobiliteitsvraagstuk. Discussies hierover voltrekken zich in de regel chaotisch, dit tot groot jolijt van de belangengroepen die op snelle winst uit zijn. Of ze nu beton storten voor een brug of voor een tunnel: het zal hen worst wezen. De massa kijkt inmiddels ademloos toe. Met wat extra verkeersborden en een drempeltje hier en daar kan men er ook komen. Tel uit je democratische winst.

De politieke vernieuwers die graag met de theorie van de *deliberatieve* democratie leuren en dus allemaal politicologie hebben gestudeerd, beweren nu dat de goudmĳn van de democratie vooral op lokaal vlak kan worden aangeboord. Het lokale kan zich dan uitstrekken tot in het nationale en het mondiale. Het universum zal de grens zijn. Ook deze utopie heeft inmiddels haar beste tijd gekend. Ze laat enkel zien dat deze *Spielerei* gemakkelijk door populistisch opbod, goedkope perceptie en onderbuikgevoelens van een rattenvanger kan worden overvleugeld.

Vandaar dat men ter linkerzijde eens goed zou moeten nadenken over een alternatieve strategie. Want het gaat allang niet meer om een democratisch deficit of over een gebrek aan inspraak, maar wel om het uittekenen van een maatschappelijk model waarbij de macht van het kapitaal om stad en verstedelijkt platteland te verloederen aan banden wordt gelegd. Ja, de stad is van iedereen, maar soms ook wat meer van de ene dan van de andere. En dat is het euvel dat het rechtse populisme vandaag voedt.